

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“ПСИХОЛОГІЧНИЙ СПЕЦПРАКТИКУМ
ПО СПЕЦКУРСАМ”
(для бакалаврів, магістрів)

МАУП

Київ

ДП «Видавничий дім «Персонал»

2010

Підготовлено доцентом кафедри загальної та практичної психології
МАУП О. Л. Шопшею

Затверджено на засіданні кафедри загальної та практичної психології
(протокол № 5 від 23.01.09)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії
управління персоналом

Шопша О. Л. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Психологічний спецпрактикум по спецкурсам” (для бакалаврів, магістрів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. — 28 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, тематичний план дисципліни, методичні вказівки щодо організації самостійної роботи, основні поняття до кожної теми, питання для самоконтролю знань, список літератури для роботи з першоджерелами, творчі завдання, список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2010
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Пропоновані методичні рекомендації містять завдання для самостійної роботи студентів з курсу “Психологічний спецпрактикум по спецкурсам”, складені відповідно до програми вивчення дисципліни, і передбачають підготовку відповідей на контрольні питання, а також розв’язання проблемних ситуацій та виконання творчих завдань.

Мета самостійної роботи — закріпити теоретичні знання студентів у межах програмного змісту дисципліни, а також сформувати у них уміння та навички практичного використання сучасних психодіагностичних методів, ґрунтовніше засвоїти основи дослідницької діяльності.

Курс навчальної дисципліни “Психологічний спецпрактикум по спецкурсам” поєднує теоретичну психологію із практичною, дієвою, яка спрямована на формування вмій і навичок у практичній діяльності психолога. Засвоєння навичок практичного застосування психодіагностичних методів сприятиме практичній підготовці психологів з надання психологічної допомоги окремим людям, організаціям, установам у вирішенні різноманітних проблем життєдіяльності у складних економічних і соціально-психологічних умовах. Крім того, психологічне діагностування висуває підвищені вимоги як до особистісних, моральних якостей психолога, так і до рівня його професійної компетентності.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ПСИХОЛОГІЧНИЙ СПЕЦПРАКТИКУМ
ПО СПЕЦКУРСАМ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	Змістовий модуль I. Характеристика методів психодіагностичного дослідження в різних галузях психології
2	Спостереження як метод психологічних досліджень у різних психологічних галузях
3	Експеримент як основний метод психологічних досліджень
4	Метод тестування в різних галузях психологічних знань
5	Інтерв'ю як метод психодіагностичного дослідження
6	Специфіка використання методу анкетування у різних галузях психології
7	Метод експертного оцінювання в різних галузях психологічної науки
7	Метод контент-аналізу у психологічних дослідженнях
8	Змістовий модуль II. Особливості використання методів дослідження психічних явищ у різних галузях психології
9	Можливості використання психодіагностичних методів у курсі експериментальної психології
10	Використання методів психодіагностики в соціальній психології
11	Експериментально-психологічні методи дослідження у віковій психології
12	Особливості діагностики в педагогічній психології
13	Емпіричні дослідження у диференціальній психології
14	Особливості дослідження у військовій психології
	Особливості психодіагностичного дослідження в економічній психології
Разом годин: 135	

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
з дисципліни
“ПСИХОЛОГІЧНИЙ СПЕЦПРАКТИКУМ
ПО СПЕЦКУРСАМ”

Змістовий модуль I. Характеристика методів психодіагностичного дослідження у різних галузях психології

Тема 1. Спостереження як метод психологічних досліджень в різних психологічних галузях

Спостереження як метод дослідження психологічних проблем у різних галузях психології; класифікація спостережень; типові помилки у психологічному спостереженні.

Методичні вказівки. При виконанні завдань студентам необхідно звернути увагу на те, що спостереження як метод дослідження психологічних проблем у різних галузях психології дає змогу одержати цікаві відомості про людину, манеру її поведінки, характер взаємин з іншими людьми, особливості її спілкування, впливу на інших тощо. Значення й цінність цього методу полягають у безпосередньому спостереженні за психічною діяльністю людей (їхніми рухами, діями, вчинками, висловлюваннями). Цей метод характеризують як один з емпіричних методів психологічного дослідження, що виявляється в чуттєвому пізнанні досліджуваного явища, предмета. Перевага цього методу полягає в тому, що психіка виявляється в природних умовах, тобто спостереження дає інформацію про дії індивідів незалежно від їхніх установок на бажану, схвалювану поведінку.

Питання та творчі завдання з теми передбачають акцентування уваги студентів на принципових особливостях спостереження, класифікації спостережень; знання ними умов ефективного проведення спостереження, процедури складання програми та протоколу спостереження, типових помилок, які виникають у психологічному спостереженні.

Словникова робота: спостереження, спостереження наукове, життєве спостереження, види спостережень: включене спостереження, стороннє спостереження, відкрите спостереження, приховане спостереження, систематичне спостереження, епізодичне спостереження, суцільне спостереження, вибіркоче спостере-

ження, структуроване та неструктуроване спостереження, констатуюче і оцінювальне спостереження.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Які основні особливості методу спостереження?
2. Охарактеризуйте спостереження як метод психологічних досліджень у різних психологічних галузях.
3. Назвіть основні види спостережень.
4. Як проводиться спостереження? Які етапи можна виділити при цьому?
5. Які типові помилки у психологічному спостереженні ви знаєте?
6. Назвіть позитивні та негативні риси методу спостереження.
7. Назвіть послідовність дій при спостереженні типів поведінки студентів у спілкуванні (за схемою спостереження А. Залужного).
8. Як реєструються результати спостереження?

Творчі завдання

1. Визначте вид спостереження, про який йдеться у наведеному прикладі: “Якщо сторонній спостерігач просто характеризує підлітка з гуртка “Умілі руки” як “схильного до співробітництва”, то “працюючий” за сусіднім станком психолог фіксує, що цей підліток протягом одного заняття п’ять разів позичив іншим учням свій інструмент, вісім разів надав допомогу і два рази звернувся по допомогу сам. Крім того, поведінка учня порівнюється з кількісно вираженими характеристиками поведінки людей, що його оточують”.

2. Складіть максимально повну програму стандартизованого спостереження за самостійно сформульованою Вами гіпотезою. Розкажіть про те, як на практиці можна виконати таке спостереження.

3. Шляхом спостереження за шкільним класом або студентською групою порівняйте показники зацікавленості під час двох навчальних занять. Для реєстрації результатів використовуйте признакову систему.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Дружинин В. Н. Експериментальная психология. — СПб.: Питер, 2000. — С. 35–48.

Теми рефератів

1. Особливості застосування методу спостереження в різних галузях психології.

2. Особливості застосування методу спостереження на основі карти спостережень А. Залужного.
3. Особливості застосування методу спостереження на основі карти спостережень Бейлза.
4. Особливості застосування методу спостереження на основі карти спостережень Скотта.

Література [4; 8; 10; 17; 20; 21; 35; 49;59]

Тема 2. Експеримент як основний метод психологічних досліджень

Психологічний експеримент як основний метод психології у різних галузях психології; види експерименту; причини викривлення експериментальних даних; квазіекспериментальні дослідження.

Методичні вказівки. У процесі самостійного виконання завдань з теми студентам необхідно звернути увагу на експеримент, який характеризується створюванням оптимальних умов для вивчення визначених явищ, а також цілеспрямованою і контролюючою зміною цих умов, де дослідник активно втручається в діяльність та поведінку піддослідного для створення необхідних умов, за яких виявляються ті чи інші психологічні факти, явища, якості. В експериментальному дослідженні має бути обов'язковий контроль за умовами перебігу експерименту, за подразниками, що діють на людину, за її реакціями на них. Для встановлення загальних закономірностей розвитку та функціонування психіки до експерименту можна залучати велику кількість піддослідних, також практикується й експеримент з однією особою. Потрібно звернути увагу на проведення експерименту, де зазвичай беруть участь дві групи піддослідних: експериментальна і контрольна. Студентам необхідно знати види, етапи проведення експерименту та причини викривлення експериментальних даних.

Особливу увагу студентам потрібно звернути на ті випадки, коли "строгий" експеримент з деяких причин стає нездійсненним, тоді організовується квазіекспериментальне дослідження, яке також спрямоване на встановлення причинно-наслідкової залежності змінних, але відрізняється від експерименту зниженням рівня вимог до процедури відбору досліджуваних або недостатністю контролю за незалежною змінною і побічними факторами.

Словникова робота: експеримент, змінна, види змінних, гіпотеза, лабораторний експеримент, природний експеримент, традиційний і факторний експеримент, артефакти, ефект плацебо, ефект Хоторна, ефект Пігмаліона, ефект аудиторії, вибірка, генеральна сукупність (популяція), репрезентативність вибірки, квазіексперимент.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Особливості експерименту як методу дослідження.
2. Охарактеризуйте основні види експериментів у психологічних дослідженнях.
3. Які етапи проведення експерименту ви знаєте?
4. У чому полягають помилки при експериментальному дослідженні та які шляхи їх вивчення?
5. Назвіть умови ефективного проведення експерименту.
6. Чим квазіексперимент відрізняється від експерименту?
7. Назвіть основні типи квазіексперименту.

Творчі завдання

1. Проаналізуйте та порівняйте основні переваги та недоліки спостереження та експерименту.
2. Проведіть навчальний експеримент (на матеріалі методики "Класифікація геометричних фігур" А. Я.Іванової).
3. Проаналізуйте вплив експериментальної ситуації на поведінку досліджуваних (на матеріалі дослідження сприйняття студентами нового матеріалу).

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

1. Дружинин В. Н. Экспериментальная психология. — СПб.: Питер, 2000. — С. 48–140.
2. Исследование в психологии: методы и планирование / Дж. Гудвин. — 3-е изд. — СПб.: Питер, 2004. — С. 52–89, 345–382.

Теми рефератів

1. Історія розвитку експериментальної психології.
2. Особливості і методика проведення констатуючого і формуючого експерименту.
3. Особливості статистичної обробки даних експериментального дослідження.

Література [5; 17; 19; 21; 22; 27; 51; 58, 60]

Тема 3. Метод тестування в різних галузях психологічних знань

Сутність та особливості методу тестування; вимоги до методу тестування; типи психодіагностичних тестів.

Методичні вказівки. Відповіді на поставлені запитання передбачають знання студентами сутності та особливості методу тестування як одного з основних методів психологічного дослідження, де одним з важливих питань розробки тесту є необхідність виявлення якості вимірювання.

Особливу увагу студентам потрібно звернути на те, що сучасний психологічний тест — це психодіагностичний метод, що передбачає стандартизовану процедуру проведення, формалізовану процедуру підрахунку тестових показників, готовий перелік рекомендацій щодо інтерпретації отриманих показників.

Студентам необхідно знати, які компоненти містить тест, застосування тестової батареї, основні переваги, типи та вимоги до методу тестування.

Словникова робота: тестування; тест; стандартизованість; надійність; типи надійності: ретестова, паралельних форм, частин тесту; валідність, типи валідності: змістова, конструктивна, критеріальна, поточна, прогностична, емпірична; орієнтовані на статистичну норму тести; критеріально-орієнтовані тести; тести: інтелекту, здібностей, досягнень, особистісні, міжособистісні, вербальні, образні, практичні, комбіновані, бланкові, результативності; особистісні опитувальники.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Особливості застосування методу тестування у різних сферах психологічних знань.
2. Які вимоги до методу тестування?
3. Назвіть основні характеристики якості вимірювання тестів.
4. Охарактеризуйте особистісні тести.
5. У чому полягає специфіка застосування міжособистісних тестів у соціальній психології?
6. У чому полягає валідність та надійність тестів?
7. Чим відрізняється тестування від експерименту? Які його особливості?
8. Які характеристики якостей вимірювання Вам відомі? Про що інформують дослідника значення коефіцієнтів кожної з них?

Творчі завдання

1. Складіть завдання для тестування навчальних досягнень студентів I курсу спеціальності “Психологія”.
2. Працюючи в мікрогрупах, самостійно складіть і запишіть по три приклади до кожного типу тестових завдань. Проаналізуйте виявлені недоліки і помилки.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Исследование в психологии: методы и планирование / Дж. Гудвин. — 3-е изд. — СПб.: Питер, 2004. — С. 171–201.

Теми рефератів

1. Тести у сучасній психодіагностиці.
2. Використання комп’ютерних і комп’ютеризованих тестів у профвідборі.
3. Комп’ютерні тести в роботі психолога.

Література [5; 6; 15; 17; 21; 19; 41; 49; 56]

Тема 4. Інтерв’ю як метод психодіагностичного дослідження

Інтерв’ю як різновид методу опитування; особливості організації інтерв’ю; поняття про нестандартизоване інтерв’ю; етапи проведення нестандартизованого інтерв’ю.

Методичні вказівки. При вивченні теми та підготовці самостійних завдань студентам необхідно звернути увагу на інтерв’ю як метод отримання інформації шляхом усного безпосереднього спілкування, який передбачає реєстрацію та аналіз відповідей на запитання, а також вивчення особливостей невербальної поведінки опитуваних.

Студентам необхідно знати основні різновиди інтерв’ю, етапи організації інтерв’ю, види запитань та правила складання запитань.

Словникова робота: інтерв’ю, респондент; види інтерв’ю: діагностичні, клінічні, вільні, полустандартизовані, стандартизовані; види запитань в інтерв’ю: процедурні, тематичні, закриті, відкриті.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте інтерв’ю як метод психодіагностичного дослідження.

2. У чому полягають особливості проведення інтерв'ю в різних галузях психології?
3. Назвіть етапи проведення нестандартизованого інтерв'ю.
4. З яких причин можливе перекручення інформації на різних етапах інтерв'ювання?

Творчі завдання

1. Складіть приклади 8–10 запитань для вільного інтерв'ю, яке передбачає виявлення особливостей впливу навчання у вищому навчальному закладі на розвиток особистості студентів.
2. Складіть план проведення стандартизованого інтерв'ю для абітурієнтів на тему “Мотиви вступу до МАУП”
3. Підготуйте і проведіть індивідуальне інтерв'ю з кількома студентами на тему, яка стосується особливостей сімейного виховання або умов їх навчання.
4. Проаналізуйте помилки при виконанні завдань.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Исследование в психологии: методы и планирование / Дж. Гудвин. — 3-е изд. — СПб.: Питер, 2004. — С. 419–458.

Теми рефератів

1. Особливості організації інтерв'ю та фактори, що впливають на результати дослідження.
2. Основні особливості і процедурні складники методу усного опитування.

Література [3; 15; 21; 24; 27; 49; 50; 52; 57; 59]

Тема 5. Специфіка використання методу анкетування у різних галузях психології

Загальна характеристика методу письмового опитування; види запитань в анкеті; основні правила складання анкет; класифікація запитань за їх змістом та формою.

Методичні вказівки. При виконанні завдань студентам необхідно звернути увагу на те, що анкетування — це процедура проведення опитування у письмовій формі за допомогою підготовлених заздалегідь бланків, які заповнюються самостійно респондентами. Студенти повинні знати переваги анкетування: висока оперативність отримання інформації; можливість організації масових досліджень; відсутність впливу особистості і по-

ведінки опитувача на роботу респондентів; невираженість у дослідника суб'єктивної упередженості до когось із відповідаючих; а також знати суттєві недоліки анкетування; основні види запитань в анкеті, етапи підготовки анкети.

Особливу увагу потрібно звернути на вимоги до формулювання запитань для анкети.

Словникова робота: анкетування; види запитань: про особистість респондента, про факти свідомості, про факти поведінки, закриті, напівзакриті, відкриті, прямі, непрямі, інформаційні, фільтри, контрольні.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте метод письмового опитування.
2. Основні види запитань в анкеті.
3. Класифікація запитань в анкетах за змістом та формою.
4. Які помилки роблять дослідники-початківці на етапах:
а) розробки анкети; б) проведення анкетування; в) при обробці результатів?
5. Які основні правила складання анкет?

Творчі завдання

1. Складіть анкету на тему “Думки студентів про викладачів вищих навчальних закладів”.
2. Складіть анкету, спрямовану на виявлення проблем професійної діяльності психолога, який працює в системі освіти.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Исследование в психологии: методы и планирование / Дж. Гудвин. — 3-е изд. — СПб.: Питер, 2004. — С. 90–128.

Теми рефератів

1. Взаємозв'язок принципів і методів психологічної науки.
2. Проблема методу дослідження в психології.

Література [5; 17; 21; 23; 27; 49; 51; 52; 57;62]

Тема 6. Метод експертного оцінювання в різних галузях психологічної науки

Сутність та специфічні особливості методу експертного оцінювання; причини порушення вірогідності результатів цього методу; зв'язок методу експертного оцінювання з іншими.

Методичні вказівки. У процесі самостійного виконання завдань з теми студентам необхідно звернути увагу на зміст методу

експертного оцінювання, який полягає в раціональній організації роботи одного чи кількох спеціалістів над поставленою проблемою з реєстрацією і наступною обробкою отриманих даних, а також знати, що в психологічному дослідженні метод експертного оцінювання може розглядатися як самостійний метод пізнання, так і у вигляді суттєвого компоненту процедур спостереження, опитування, експерименту, аналізу продуктів діяльності тощо.

Особливу увагу потрібно приділити аналізу змісту оціночної діяльності експертів та статистичній обробці матеріалу, знати типи вимірювальних шкал: шкала найменувань (номінальна), шкала порядкова (рангова), шкала інтервалів, шкала відношень (пропорцій), та причини порушення вірогідності результатів цього методу.

Словникова робота: експертне оцінювання, експерт, моніторна група, “Дельфійський проект”, імпліцитна оцінка, експлікація оцінки, типи вимірювальних шкал.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте метод експертного оцінювання у порівнянні з іншими методами опитування.
2. Яких помилок слід уникати при організації експертизи?
3. З яких причин можливе перекручення достовірності результатів експертного оцінювання у психологічному дослідженні?

Творчі завдання

1. Розробіть програму експертного оцінювання впливу умов навчання студентів на динаміку ступеня їх втомлюваності протягом робочого тижня.
2. Спостерігаючи деякий час за життям студентської групи, зробіть експертне оцінювання якості психологічної атмосфери у групі.
3. Розробіть програму експертного оцінювання якостей особистості керівника та характеристик стилів та способів управління (за методикою Ю. П. Платонова).

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Братусь С. Л. Введение в гуманитарную экспертизу образования. — М.: Смысл, 1999. — С. 25–80.

Теми рефератів

1. Психологічні вимоги до експерта-психолога.
2. Технологія здійснення психологічної експертизи

Література [8–10; 17; 21; 49; 51; 61]

Тема 7. Метод контент-аналізу в психологічних дослідженнях

Сутність контент-аналізу; особливості застосування методу контент-аналізу; можливості застосування методу в психологічних дослідженнях.

Методичні вказівки. Студенти повинні знати сутність та особливості застосування методу контент-аналізу, який передбачає строгу формалізацію процесів осмислення матеріалу і включає в себе: виділення системи опорних понять (категорій аналізу); відшукування їх індикаторів — слів, словосполучень, суджень тощо (одиниці аналізу); статистичну обробку даних.

Особливу увагу потрібно звернути на етапи контент-аналізу, види документальної інформації, статичні і вербальні, офіційні і неофіційні документи, фактори, які впливають на достовірність документальної інформації, класифікацію методів аналізу документів, можливості методу в соціально-психологічному дослідженні, переваги і недоліки методу вивчення і аналізу документів.

Словникова робота: контент-аналіз, класифікатор, категорії аналізу, одиниці аналізу, одиниці рахунку, кодувальна матриця, факторний аналіз.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Особливості контент-аналізу як методу дослідження.
2. Яким чином здійснюється контент-аналіз?
3. Назвіть етапи контент-аналізу.
4. Які можливі помилки при реалізації контент-аналізу?

Творчі завдання

1. Проведіть контент-аналіз на матеріалі методики (незавершених речень Б. Форера).
2. Виділіть категорії аналізу в конкретному тексті та порівняйте підсумки власної роботи з даними інших студентів.

“Иногда с грустью говорят, что факторный значит редуцирует личностные интеракции к аддитивным, в то время как в реальности они могут быть мультипликативными или ка-

талитическими в каком-то смысле. Не подлежит сомнению, что, вероятнее всего, есть случаи, когда один фактор не просто добавляется к другому, но и поддерживает его. С этим связано общее допущение линейности, тогда как опять-таки вероятно, что в некоторых случаях отношение фактора к проявлению будет криволинейным. Если к этому отнестись правильно, то эти ограничения не столько критика факторного анализа как такового, сколько стимул для новых разработок. Прежде чем начать бегать, надо научиться ходить. Факт же состоит в том, что факторно-аналитическая модель в ее нынешней простой форме действительно позволяет делать лучшие предсказания, чемлюбойинойранееопробованныйспособ. По мере своего прогрессирования он, несомненно, будет модифицирован, исходя из потребности в только что названных возможностях” (Раймонд Кеттелл) [7, с. 5–11].

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Москаленко В. В. Соціальна психологія. — К.: Центр навч. л-ри, 2005. — С. 23–50.

Теми рефератів

1. Призначення і сутність контент-аналізу.
2. Особливості застосування контент-аналізу в соціально-психологічних дослідженнях.

Література [2; 6–8; 17; 21; 49; 51; 52; 60; 61]

Змістовий модуль II. Особливості використання методів дослідження психічних явищ у різних галузях психології

Тема 8. Можливості використання психодіагностичних методів у курсі експериментальної психології

Особливості використання кореляційного аналізу в психологічних дослідженнях; процедура визначення коефіцієнта лінійної та рангової кореляції.

Методичні вказівки. При вивченні теми та підготовці самостійних завдань студентам необхідно звернути увагу на використання психодіагностичних методів в експериментальній психології, а саме на особливості використання кореляційного аналізу в психологічних дослідженнях.

Особливу увагу слід звернути на процедуру визначення стандартних показників, які отримують двома шляхами: лінійним та нелінійним перетворенням первинних (“сирих”) оцінок. У випадку лінійного перетворення зберігаються всі властивості вихідного розподілу “сирих” оцінок, і такі показники називаються стандартними, або Z-показниками. Лінійне перетворення дозволяє отримати показники, які можна порівняти лише в тому випадку, коли розподіли “сирих” оцінок, за якими вони розраховуються, мають приблизно однакову форму. Щоб порівняти показники, отримані на основі розподілів різної форми, застосовують нелінійне перетворення чи нормалізовані стандартні показники.

Словникова робота: кореляційний аналіз, лінійна та рангова кореляція.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Особливості використання кореляційного аналізу у психологічних дослідженнях.
2. Назвіть процедуру визначення коефіцієнта лінійної та рангової кореляції.
3. Особливості визначення коефіцієнта лінійної кореляції між двома рядами показників.

Творчі завдання

1. Опишіть, чим відрізняються графіки розсіювання для:
а) позитивної і негативної кореляції;
б) слабкої і сильної кореляції.
2. Дослідник виявив, що люди з високою самооцінкою зазвичай більше займаються спортом, чим ті, хто має низьку самооцінку. Поясніть, у чому полягає проблема спрямованості, і як вона впливає на інтерпретацію подібної кореляції.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Исследование в психологии: методы и планирование / Дж. Гудвин. — 3-е изд. — СПб.: Питер, 2004. — С. 310–340.

Теми рефератів

1. Особливості використання психодіагностичних методів в курсі експериментальної психології.

Література [2; 4–6; 8; 11; 15; 16; 33; 56; 60]

Тема 9. Використання методів психодіагностики в соціальній психології

Методи та методики дослідження особливостей соціально-психологічних явищ; особливості інтерпретації результатів дослідження соціально-психологічних явищ людини.

Методичні вказівки. При виконанні завдань студентам необхідно звернути увагу на різноманітні методологічні, теоретичні, прикладні проблеми, що стосуються взаємодії, спілкування людей у різних соціальних групах, механізмів їх взаємин, взаємовпливу, лідерства і керівництва, масових явищ тощо.

Особливу увагу слід приділити конкретним методам (метод дослідження – спосіб, шлях одержання необхідної інформації про соціально-психологічну реальність) в соціальній психології, які спрямовані на вивчення соціально-психологічних проявів особистості. Отримана у процесі дослідження соціально-психологічна інформація повинна бути якісною, тобто відповідати вимогам надійності, обґрунтованості, точності.

Словникова робота: метод спостереження, метод опитування, метод тестування, метод групової оцінки особистості, метод експерименту, метод вивчення документів, метод соціометрії.

Питання та завдання для самоконтролю

1. У чому полягає специфіка методів соціальної психології?
2. Які методи та методики дослідження особливостей соціально-психологічних явищ Ви знаєте?
3. На розв'язання яких проблем спрямований метод соціометрії?
4. У чому полягають особливості інтерпретації результатів дослідження соціально-психологічних явищ людини?

Творчі завдання

1. За методикою А. Л. Фідлера оцініть психологічну атмосферу у студентському колективі.
2. Проведіть соціометрію у студентській групі.
3. Проведіть спостереження та аналіз конфліктних ситуацій.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Москаленко В. В. Соціальна психологія. — К.: Центр навч.-м.-ри, 2005. — С. 23–50.

Теми рефератів

1. Використання методів психодіагностики в соціальній психології
2. Методи та методики дослідження особливостей соціально-психологічних явищ.
3. Особливості інтерпретації результатів дослідження соціально-психологічних явищ людини.

Література: [2; 6; 8; 10; 11; 27; 28; 31; 57; 59]

Тема 10. Експериментально-психологічні методи дослідження у віковій психології

Особливості дослідження особистості; специфіка проведення емпіричного дослідження психічних особливостей різних вікових категорій; типові помилки дослідження у віковій психології та шляхи їх запобігання.

Методичні вказівки. У процесі самостійного виконання завдань з теми студентам необхідно звернути увагу на те що, специфіка предмета досліджень у віковій психології породжує модифікацію у використанні окремих методів, наприклад спостереження проводиться як фіксація фактів, що свідчать про психічний розвиток дитини.

При вивченні конкретних методів необхідно визначити коло вимог, які висуваються до них, сферу використання, засоби фіксації та обробки даних, типові помилки дослідження у віковій психології та шляхи їх запобігання.

Словникова робота: описові: спостереження, бесіда, анкета, вивчення продуктів діяльності; діагностичні: експеримент природний, моделюючий, лабораторний; перетворюючі: навчаючий, виховуючий експеримент.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Які експериментально-психологічні методи дослідження у віковій психології Ви знаєте? Охарактеризуйте їх.
2. У чому полягає специфіка проведення емпіричного дослідження психічних особливостей різних вікових категорій?
3. Назвіть типові помилки дослідження у віковій психології та шляхи їх запобігання.
4. Чи можна за допомогою тестів досліджувати психологічні закономірності вікового розвитку?

5. Охарактеризуйте основні ознаки наукового психологічного дослідження у віковій психології?

Творчі завдання

1. Сформулюйте основні вимоги до бесіди та анкетування, яких необхідно дотримуватися дослідникові задля забезпечення об'єктивності й надійності результатів дослідження.
2. За допомогою методики Філіпса дослідіть особливості тривожності дітей шкільного віку.
3. Проведіть комплексне обстеження дитини дошкільного віку. Визначте готовність дитини дошкільного віку до навчання.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Практикум по возрастной психологии / Под ред. Л. А. Головей, Е. Ф. Рыбалко. — СПб.: Речь, 2006. — 688 с.

Теми рефератів

1. Експериментально-психологічні методи дослідження у віковій психології.
2. Специфіка проведення емпіричного дослідження психічних особливостей різних вікових категорій.
3. Типові помилки дослідження у віковій психології та шляхи їх запобігання.

Література: [1; 2; 4; 10; 11; 16; 27; 32; 34; 59; 62]

Тема 11. Особливості діагностики в педагогічній психології

Особливості застосування методів і методик дослідження в педагогічній психології; специфіка інтерпретації результатів дослідження в педагогічній психології.

Методичні вказівки. Відповіді на поставлені запитання передбачають знання студентами сутності та особливостей методів педагогічної психології, а також принципів, якими повинен керуватися дослідник при доборі ефективних методів і методик дослідження в педагогічній психології.

Особливу увагу слід звернути на специфіку інтерпретації результатів дослідження в педагогічній психології.

Словникова робота: спостереження; порівняльний, лонгитюдний, комплексний методи; емпіричні методи дослідження; методи обробки даних; інтерпретаційні методи; близнюків метод; соціометрія; референтометрія.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Визначте специфіку розуміння основних методологічних принципів психологічної науки в педагогічній психології.
2. Які переваги, недоліки й складності застосування організаційних методів у психолого-педагогічному дослідженні?
3. У чому полягають принципи розбіжності між дослідницьким і випробувальним експериментом? Які основні вимоги до організації їх з позиції педагогічної психології?
4. Назвіть умови ефективного застосування опитувальних методів у психолого-педагогічних дослідженнях.
5. Обґрунтуйте доцільність широкого застосування в педагогічній психології прагматичних методів збирання фактологічної інформації.
6. Визначте специфіку інтерпретації результатів дослідження в педагогічній психології.

Творчі завдання

1. Розробіть програму розвитку особистості конкретного школяра.
2. Визначте психологічну характеристику структури класного колективу.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Зимняя И. А. Педагогическая психология. — М., 1999. — С. 19–31.

Теми рефератів

1. Особливості застосування методів і методик дослідження в педагогічній психології.
2. Специфіка інтерпретації результатів дослідження в педагогічній психології.

Література [1; 4; 6; 10; 11; 16; 13; 33; 56; 59]

Тема 12. Емпіричні дослідження у диференціальній психології

Можливості застосування методів і методик дослідження у диференціальній психології; особливості організації та інтерпретації результатів вивчення психічних феноменів у диференціальній психології.

Методичні вказівки. При вивченні цієї теми та підготовці самостійних завдань студентам необхідно звернути увагу на те, що серед методів диференціальної психології окрім загальнонаукових виділяють такі методи:

- а) генеалогічний метод — метод дослідження сімей, родоводів;

б) близнюків метод та його численні різновиди:

- метод контрольних близнюків — полягає у порівнянні попарно монозиготних і дизиготних близнюків;
- метод розлученої близнюкової пари — використовується в умовах соціальних катаклізмів, коли через обставини близнюки перебувають у різних умовах;
- метод близнюкової пари — полягає у розподілі ролей і функцій близнюкової пари;
- метод контрольного близнюка — полягає в тому, що на одного з близнюків справляють формуючий вплив, а на іншого — ні, і фіксується час, коли з'явиться навичка;

в) метод прийомних дітей — у дослідження включаються діти максимально рано відданих на виховання біологічно-чужим батькам-вихователям названих і біологічних батьків;

г) математичні методи.

Особливу увагу слід звернути на особливості організації та інтерпретації результатів вивчення психічних феноменів у диференціальній психології.

Словникова робота: інтроспективний, екстроспективний, спостереження, експеримент, номотетичний, ідеографічний, констатуючий, формуючий.

Питання та завдання для самоконтролю

1. У чому полягає специфіка психічних феноменів і які методологічні труднощі це викликає?
2. Особливості застосування методів та методик дослідження у диференціальній психології.
3. Як трансформуються загальнонаукові методи в диференціальній психології?
4. Особливості організації та інтерпретації результатів вивчення психічних феноменів у диференціальній психології.
5. Які методи, запозичені з інших наук, використовуються у диференціальній психології?
6. Особливості процедури дослідження індивідуальних характеристик мислення особистості.
7. Особливості використання методики вимірювання індивідуальних показників пам'яті.
8. Охарактеризуйте дослідження індивідуальних особливостей сприйняття.

Творчі завдання

1. Намалюйте навчальну генограму для своєї сім'ї за ознаками "успішність у навчальному закладі".
2. Спробуйте скласти психологічний портрет кого-небудь з видатних письменників: а) за враженнями від його творчості; б) за особистою біографією.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Психологія індивідуальних различий / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. — 3-е изд. — М.: АСТ: Астрель, 2008. — С. 18–25, 118–135.

Теми рефератів

1. Можливості застосування методів та методик дослідження у диференціальній психології.
2. Особливості організації та інтерпретації результатів вивчення психічних феноменів у диференціальній психології.

Література [2; 4; 5; 7; 15; 16; 34 58; 62]

Тема 13. Особливості дослідження у військовій психології

Характеристика методів дослідження у військовій психології; труднощі у застосуванні методів та методик у військовій психології.

Методичні вказівки. При виконанні завдань студентам необхідно звернути увагу на особливості дослідження у військовій психології — галузі психологічної науки, яка вивчає закономірності і механізми функціонування психіки людини, обумовлені її військовою діяльністю (навчально-бойовою і бойовою), а також психологічні закономірності становлення конкретних видів військової діяльності: психологія особистості воїна; психологія групи і міжособистісної взаємодії в армії; психологія військової діяльності; психологія бою і війни тощо.

Питання та творчі завдання за цією темою передбачають акцентування уваги студентів на принципових особливостях різних наукових методів дослідження, їх різновидів; знання основних правил їх застосування та труднощів, які виникають при застосуванні методів та методик у військовій психології.

Словникова робота: метод спостереження, експеримент, бесіда, опитування, інтерв'ю, анкетування, метод опитування, метод тестування, проєктивні методи, контент-аналіз, метод групової оцінки особистості, метод експерименту, метод вивчення документів,

метод соціометрії, метод аналізу продуктів діяльності, біографічні методи, методи обробки даних, методи інтерпретації даних.

Питання та завдання для самоконтролю

1. У чому полягають особливості дослідження у військовій психології?
2. Дайте загальну характеристику методів дослідження у військовій психології.
3. Особливості організації та проведення емпіричного дослідження у військовій психології.
4. В чому полягають особливості інтерпретації результатів дослідження у військовій психології?
5. Які труднощі виникають при застосуванні методів та методик у військовій психології?

Творчі завдання

1. Проведіть дослідження рівня тривожності військовослужбовців (на матеріалі методики Філіпса).
2. Проведіть дослідження самооцінки емоційного стану військовослужбовців.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Москаленко В. В. Соціальна психологія. — К., 2005. — С. 369–508.

Теми рефератів

1. Характеристика методів дослідження у військовій психології.
2. Труднощі у застосуванні методів та методик у військовій психології.

Література [2; 4; 6; 8; 10; 17; 29; 34; 57; 60]

Тема 14. Особливості психодіагностичного дослідження в економічній психології

Методи та методики дослідження сфер економічної психології, їх загальна характеристика. Організація, проведення та інтерпретація результатів дослідження в економічній психології.

Методичні вказівки. У процесі самостійного виконання завдань з теми студентам необхідно звернути увагу на особливості психодіагностичного дослідження в економічній психології — галузі науки, що вивчає психічні особливості суб'єкта економічної діяльності, форми психічного відображення економічних явищ у свідомості індивідів, груп, класів, народів, а також економічну

поведінку, засновану на них. Відмінність економічної науки від економічної психології полягає в тому, що предметом дослідження економічної психології є не економічні процеси самі по собі, а насамперед люди, які беруть участь у них.

Особливу увагу потрібно звернути на основні напрями дослідження “економічної людини” — розкриття морально-ціннісних аспектів свідомості людини, етику підприємця, етичні аспекти власності тощо.

Питання та творчі завдання за цією темою передбачають акцентування уваги студентів на принципових особливостях різних наукових методів дослідження в економічній психології, їх різновидів; а також знання студентами основних правил їх застосування, сильних і слабких сторін кожного з методів, можливостей їх подолання; вимог до складання запитань для бесіди, анкети, інтерв'ю, їх принципових відмінностей, процедури складання програми та протоколу спостереження, експерименту.

Словникова робота: суб'єкт, діяльність, емпіричні методи, методи обробки даних, методи інтерпретації даних, спостереження, експеримент, бесіда, опитування, інтерв'ю, анкетування, тестування, проєктивні методи, контент-аналіз, метод аналізу продуктів діяльності, біографічні методи, соціометрія, референтометрія.

Питання та завдання для самоконтролю

1. У чому полягають особливості психодіагностичного дослідження в економічній психології?
2. Які методи та методики можна застосувати для дослідження сфер економічної психології? Дайте їх загальну характеристику.
3. Особливості організації та проведення емпіричного дослідження економічної психології.
4. У чому полягають особливості інтерпретації результатів дослідження економічної психології.

Творчі завдання

1. Проведіть дослідження професійних можливостей дорослої людини. Чи наявні в неї обмеження працездатності? Чи може вона працювати в особливо небезпечних умовах праці?
2. Проведіть дослідження самооцінки емоційного стану особистості.

Робота з першоджерелами (анотування літератури)

Москаленко В. В. Соціальна психологія. — К., 2005. — С. 284–315.

Теми рефератів

1. Соціально-історична спрямованість дослідження суб'єкта економічної діяльності.
2. Еволюція психічних особливостей "економічної людини".
Література [15; 23; 27; 31; 33; 34; 56, 58]

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Адлер А. Наука жить. — К., 2006. — Вып. 2.
2. Айзенк Г. Проверьте свои интеллектуальные способности. — Рига, 1992.
3. Александрова М. Д. Очерки психофизиологии. — Л., 2007. — Вып. 2.
4. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания. — Л., 1968.
5. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человековедения. — М., 1977.
6. Анастаси А. Психологическое тестирование. — М.: Педагогика, 1999.
7. Андреева О. А. Техника тренировки памяти. — Екатеринбург, 1992.
8. Асмолов А. Г. Психология личности. — М., 2008. — Вып. 3.
9. Блейхер В. М., Бурлачук Л. Ф. Психологическая диагностика личности. — К., 1978.
10. Бодунов М. В. Структура формально-динамических особенностей активности личности // Вопр. психологии. — 1997. — № 5. — С. 129–135.
11. Бузан Т. Скоростная память. — М., 1995.
12. Бурлачук Л. Ф. Психодиагностика личности. — М., 2005. — Вып. 2.
13. Гамезо М. В., Домашенко И. А. Атлас по психологии. — М., 2005. — Вып. 3.
14. Голубева Э. А. Способности и индивидуальность. — М., 1994.
15. Горбатов Д. С. Тестирование учебных достижений: Критериально-ориентированный подход // Педагогика. — 2004. — № 4.
16. Горбачева Е. И. Опыт констатирования диагностического критериально-ориентированного теста // Вопр. психологии. — 1985. — № 5.
17. Гуревич К. М. Что такое психологическая диагностика. — М., 1985.

18. Донцов А. И. Эмоция как ценность. — М.: Политиздат, 2006. — Вып. 2. — 272 с.
19. Дружинин В. М. Экспериментальная психология. — М., 1997.
20. Дружинин М. К. Выборочное наблюдение и эксперимент. — М., 2005. — Вып. 2.
21. Загальна психологія: Навч. посіб. / О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук та ін. — К., 2004. — Вып. 2.
22. Заика Е. В. Экспериментальная психология памяти: Основные методики и результаты исследования. — Харьков, 1992.
23. Интегральное исследование индивидуальности: теоретические и педагогические аспекты. — Пермь, 1998.
24. Иванов Е. Ф. Психология мышления и памяти: Учеб. пособие. — Харьков: Изд-во ХГУ, 1990.
25. Изард К. Эмоции человека. — М., 2007. — Вып. 2.
26. Ильин П. М. Психология воли. — СПб., 2000.
27. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения. — Ростов н/Д., 2008. — Вып. 2.
28. Климов Е. А. Индивидуальный стиль деятельности в зависимости от топологических свойств нервной системы. — Казань, 1969.
29. Корнилова Т. В. Введение в психологический эксперимент. — М., 1997.
30. Кречмер Э. Строение тела и характер. — М., 1995.
31. Ковалев А. Г., Мясичев В. Н. Психические особенности человека. — Л., 2004. — Вып. 2. — Т.1.
32. Коломинский Н. А. Диагностика в работе менеджера персонала: Психометрический тест // Персонал. — 1999. — № 3. — С. 74–78.
33. Кон И. С. Психология половых различий // Вопр. психологии. — 1982. — № 2.
34. Лазурский А. Ф. Классификация личностей. — П., 2007. — Вып.3.
35. Левитов Н. Д. Проблема характера в современной психологии // Вопр. психологии. — 1970. — № 5.
36. Левонтин Р. Человеческая индивидуальность: наследственность и среда. — М., 1993.
37. Леонтьев А. Н. Деятельность, сознание, личность. — М., 2006. — Вып.3.
38. Леонгард К. Акцентуированные личности. — К., 1990.
39. Личко А. Е. Психопатия и акцентуации характера у подростков. — Л., 1977.

40. Лучшие психологические тесты для профотбора и профориентации / Ред. А. Ф. Кудряшов. — Петрозаводск, 1992.
41. Майоров А. Н. Тесты школьных достижений: конструирование, проведение, использование. — СПб., 1997.
42. Мерлин В. С. Очерки интегрального исследования индивидуальности. — М., 2006. — Вып. 2.
43. Мерлин В. С. Психология индивидуальности. — Москва; Воронеж, 2007. — Вып. 2.
44. Мид М. Культура и мир детства. — М., 2006.
45. Небылицын В. Д. Основные свойства нервной системы. — М., 2008. — Вып. 2.
46. Основы психодиагностики / Ред. А. Г. Шмелев. — Ростов н/Д, 1996.
47. Практикум з психології: Навч. посіб. / Ред. О. Л. Турініна. — К.: МАУП, 2007.
48. Петренко В. Ф. Психосемантика сознания. — М., 1988.
49. Практикум по психологическому исследованию / Ред. Д. С. Горбатов. — М., 2005.
50. Практикум по социологии / Ред. И. М. Слепенков, Н. И. Дряхлов и др. — М., 1992.
51. Практикум по экспериментальной и прикладной психологии / Ред. А. А. Крылов. — СПб., 2005.
52. Практическая психодиагностика: Методики и тесты / Ред.-сост. Д. Я. Райгородский. — Самара, 2005.
53. Психология индивидуальных различий / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер и В. Я. Романова. — М.: ЧеРо, 2007.
54. Психология и психофизиология индивидуальных различий в активности и саморегуляции человека. — Свердловск, 1989.
55. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. — СПб., 2006.

Додаткова

56. Симонов П. В. Эмоциональный мозг. — М., 2006. — Вып. 2.
57. Стреляу Я. Роль темперамента в психическом развитии. — М., 1986.
58. Теплов Б. М. Избранные труды: В 2 ч. — М., 1986.
59. Хьелл Л., Зинглер Д. Теории личности. — СПб., 2006. — Вып. 2.
60. Холодная М. А. Когнитивные стили как проявление своеобразия индивидуального интеллекта. — К., 1990.
61. Шошин П. Б. Метод экспертных оценок. — М., 1987.
62. Юнг К. Г. Психологические типы. — СПб.; М., 2008. — Вып. 2.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни	
“Психологічний спецпрактикум по спецкурсам”.....	4
Зміст самостійної роботи з дисципліни	
“Психологічний спецпрактикум по спецкурсам”.....	5
Список літератури.....	25

Відповідальний за випуск А. Д. Вегеренко
Редактор С. Г. Рогузько
Комп'ютерне верстання А. А. Кучерук

Зам. № ВКЦ-4602

Формат 60×84/16. Папір офсетний.

Друк ротатійний трафаретний.

Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»

03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. ХХ

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008